

Advies over de omvorming van het toelatingsexamen arts/tandarts tot een vergelijkende proef

Vlaamse Onderwijsraad

Kunstlaan 6 bus 6
BE-1210 Brussel

T +32 2 219 42 99
F +32 2 219 81 18

www.vlor.be
info@vlor.be

Wijs beleid door overleg

Adviesvrager: Hilde Crevits, viceminister-president van de Vlaamse Regering,
Vlaams minister van Onderwijs op 8 december 2015

**Uitgebracht door de Raad Hoger Onderwijs op 8 maart 2016 met
eenparigheid van stemmen**

Voorbereiding: werkgroep Toelatingsexamen arts/tandarts, onder
voorzitterschap van Yvette Michotte

Dossierbeheerder(s): Isabelle De Ridder

1 Situering

Eind 2014 stelde minister Crevits een begeleidingscommissie aan die als taak kreeg om het toelatingsexamen voor de opleidingen arts en tandarts onder de loep te nemen. Deze commissie maakte eind november 2015 haar conclusies en aanbevelingen over aan de minister. Over een van die aanbevelingen vroeg de minister het advies van de Vlor, namelijk het voorstel om van een examen met absolute cesuur (numerus clausus) over te gaan op een vergelijkende selectieproef (numerus fixus).

2 Doel van het toelatingsexamen arts/tandarts

Het toelatingsexamen arts en tandarts is door de Vlaamse Gemeenschap 20 jaar geleden ingevoerd¹ als antwoord op de federale contingentering van artsen en tandartsen.² Die legt het maximum aantal artsen en tandartsen vast die prestaties mogen leveren die in aanmerking komen voor de terugbetaling door het RIZIV. Het doel van de toelatingsproef is om de instroom van studenten in lijn te brengen met dat contingent. Daarnaast kan met het examen ook de bekwaamheid van toekomstige studenten arts/tandarts getest worden.

Het invoeren van een toelatingsexamen is één manier om aan de contingentering te voldoen. Andere landen en gemeenschappen die eveneens het aantal artsen willen beperken, opteren voor andere werkwijzen. Nederland hanteert een decentrale selectie op niveau van de opleiding. Elke opleiding stelt zelf haar selectievoorwaarden op. De Franstalige Gemeenschap in België heeft geen toelatingsproef voor haar opleiding tot (tand)arts. Zij voorziet met ingang van academiejaar 2015-2016 kandidaat-artsen en -tandartsen te selecteren na het eerste jaar van de opleiding.

Tot nog toe heeft het toelatingsexamen zijn doelstellingen bereikt: ongeveer 86 % van de startende studenten behaalt het masterdiploma en 93 % stroomt door naar de gecontingenteerde vervolgopleiding.³ Ook de afstemming tussen het aantal toegelaten studenten en het contingent bleek in Vlaanderen succesvol.

3 Gelijke kansen?

Onderzoeksgegevens tonen aan dat bepaalde groepen deelnemers lager scoren op de toelatingsproef in zijn huidige vorm: vrouwelijke kandidaten en deelnemers uit gezinnen met een lage SES of migratieachtergrond en deelnemers uit taalgemengde gezinnen.⁴ Uit gesprekken met de overheid heeft de Vlor begrepen dat de begeleidingscommissie zich over deze problematiek in de nabije toekomst zal buigen. In dat kader benadrukt hij dat een toelatingsexamen, onder welke

¹ Decreet van 24 juli 1996 en BVR van 2 februari 2001, telkens met latere wijzigingen.

² Wet van 29 april 1996. De contingentering dient verschillende doelen zoals het beheersbaar houden van de kosten van de gezondheidszorg, het garanderen van zorgkwaliteit en het behouden van het evenwicht tussen de artsendichtheid van de gemeenschappen.

³ Cijfers voor de opleiding arts.

⁴ Spruyt, B. & Roggeman, L. (2014). *Toelatingsproef (tand)arts: een sociografische schets van deelnemers en geslaagden*.

vorm dan ook, gelijke kansen moet bieden aan alle deelnemers gegeven eenzelfde niveau van kennis en vaardigheden. Het is aan de overheid om voortdurend te bewaken of de vorm van het toelatingsexamen hieraan voldoet. Indien dit niet het geval is, dan moeten bijstellingen gebeuren. De Vlor denkt hierbij bijvoorbeeld aan al dan niet meerkeuzevragen, het testen van vragen op culturele bias, het testen van vragen op taalsensitiviteit, etc. De raad wijst erop dat er in Vlaanderen in het kader van het opstellen van andere testen (bijvoorbeeld intelligentietesten zoals de WISC) al heel wat expertise opgebouwd is inzake het cultuurneutraal maken van testen. Hij stelt voor deze expertise ook voor het toelatingsexamen arts/tandarts in te zetten.

De Vlor vraagt om ook advies te kunnen uitbrengen over de voorstellen van de begeleidingscommissie voor het bevorderen van gelijke kansen bij het toelatingsexamen arts/tandarts. Het uiteindelijke streefdoel moet zijn dat de studentenpopulatie in die opleidingen een weerspiegeling is van de diverse maatschappij van vandaag. Als blijkt dat niet alle bevolkingsgroepen zijn vertegenwoordigd, dan zijn corrigerende maatregelen nodig. De Vlor verwacht dat de begeleidingscommissie zich over deze problematiek buigt.

4 Numerus clausus versus numerus fixus

4.1 Verschil

Vandaag is het toelatingsexamen arts/tandarts een examen waarbij een absolute cesuur gehanteerd wordt (ook numerus clausus genoemd). Hierbij worden de slaagcriteria ('cesuur') op voorhand bepaald. Wie aan deze criteria ('cesuur') voldoet, is geslaagd en wordt toegelaten tot de opleiding.

Een vergelijkend examen (ook numerus fixus genoemd) is een proef waarbij het aantal geselecteerden bij voorbaat wordt bepaald. In het geval van arts/tandarts zal dit aantal in functie van het contingent moeten worden vastgelegd. De eerstgeplaatsten worden geselecteerd en kunnen zich inschrijven in de opleiding.

4.2 Waarom dit voorstel tot omvorming?

Door een absolute cesuur te hanteren, wordt het aantal geslaagden bepaald door de criteria die onafhankelijk van het contingent staan.⁵ De begeleidingscommissie stelt dat dit als gevolg heeft dat het examen alsmoer moeilijker wordt, omdat de examencommissie wil vermijden dat het aantal geslaagden ver boven de norm van het contingent uitkomt.⁶ Hierdoor daalt het differentiërend vermogen van het examen. Door de combinatie van deze twee factoren daalt ook het maatschappelijk draagvlak voor het examen omdat het lage slaagpercentage als onredelijk wordt ervaren (16,8 % in 2015). Er is ook weinig begrip als bij een herdeliberatie nog laattijdig bijkomende geslaagden in de opleiding mogen inschrijven.

De begeleidingscommissie wijst erop dat het invoeren van een vergelijkend examen het voordeel heeft dat het aantal geslaagden voorspelbaar is en in lijn ligt met het contingent.

⁵ Codex Hoger Onderwijs, Art. II187 §2.5: 'Geslaagd zijn de studenten die op elk examen minstens 10 op 20 behalen en ten minste 22 op 40 voor beide examengedeelten samen'.

⁶ Adviesnota van de begeleidingscommissie van het toelatingsexamen arts en tandarts, 3 september 2015.

4.3 Meerwaarde

De Vlor is het eens met de omvorming van het examen met een absolute cesuur in een vergelijkend examen mits een aantal randvoorwaarden in acht worden genomen (zie punt 5). Dergelijk examen zal in elk geval meer duidelijkheid en transparantie brengen. Voor wat betreft het gedeelte 'kennis en inzicht in de wetenschappen (KIW)', zal het beter aansluiten bij de eindtermen van het aso. Ten slotte is het ook positief dat de moeilijkheidsgraad van het toelatingsexamen naar alle waarschijnlijkheid zal dalen en dat daarmee wellicht de populatiesamenstelling van geselecteerden ietwat kan wijzigen. De Vlor vraagt wel om dit nauwgezet te blijven opvolgen, temeer omdat de nadelen verbonden aan de vorm van het examen hiermee niet zijn weggewerkt.

4.4 Opmerkingen bij de voorgestelde procedure voor het vergelijkend examen

4.4.1 Geen wachtlijst

De begeleidingscommissie stelt een formule voor waarmee het quotum⁷ voor de opleiding arts en de opleiding tandarts apart bepaald kan worden. Deelnemers die geslaagd zijn op het examen maar niet geselecteerd⁸ belanden op een wachtlijst. Geselecteerde deelnemers bevestigen dat ze ingeschreven zijn. Plaatsen van geselecteerden die zich niet ingeschreven hebben, worden toebedeeld aan de eerste geslaagden van de wachtlijst. De toelating tot inschrijving vervalt op het einde van het kalenderjaar dat volgt op het kalenderjaar waarop de toelating verkregen werd. Op die manier wordt geen werfreserve opgebouwd die de invulling van het contingent kan verstoren.

De Vlor stelt voor om niet met een wachtlijst te werken. Studenten die op de wachtlijst belanden, moeten zich heroriënteren zonder te weten of ze nog tot de opleidingen arts of tandarts zullen toegelaten worden. Om hierover duidelijk te communiceren, zou de rangorde van de resultaten van het examen moeten vrijgegeven worden. Op die manier weten studenten of ze nog een reële kans maken of niet om toegelaten te worden tot de opleiding. De Vlor is hier geen voorstander van en vraagt de overheid om de formule die het quotum bepaalt, aan te passen. In de formule kan een bijkomende factor (gamma) opgenomen worden, die het aantal studenten dat geselecteerd is maar niet aan de opleiding start, in rekening brengt.⁹

De Vlor vindt het ook niet nodig om de geldigheidsduur van de toelating tot inschrijving in de tijd te beperken. Het aantal studenten dat de inschrijving in de opleiding uitstelt, zal dermate klein zijn dat het quotum hierdoor niet verstoord raakt. Mochten zich toch verschuivingen voordoen,

⁷ De begeleidingscommissie hanteert het verschil tussen 'contingent' en 'quotum'. Het contingent is het aantal artsen/tandartsen dat aan de vervolgopleiding kan beginnen. Het quotum is het aantal studenten dat in de bacheloropleiding kan beginnen.

⁸ Van geslaagde studenten wordt een rangschikking opgemaakt. Geslaagden worden geselecteerd tot het quotum is bereikt.

⁹ De formule voor de berekening van het quotum zoals de begeleidingscommissie die voorstelt, houdt rekening met het federale contingent en twee factoren, alfa en bèta. Alfa is de uitval van studenten die de bacheloropleiding gestart zijn, maar niet het masterdiploma behalen. Bèta is het aantal afgestudeerde masters dat niet in een gecontingenteerde beroepsopleiding verdergaat maar een andere beroepskeuze maakt.

dan kan de toegevoegde factor (gamma) in de formule voor de berekening van het quotum, hier het volgende academiejaar rekening mee houden.

4.4.2 Voorkeur arts of tandarts: beter twee toelatingsexamens

De begeleidingscommissie stelt voor om studenten een bindende keuze te laten maken voor de opleiding arts of tandarts wanneer ze het examen afleggen. Op die manier kunnen de quota voor de opleidingen arts en tandarts maximaal gerespecteerd worden. De Vlor is van mening dat studenten eventueel een voorkeur voor één van de twee opleidingen kunnen aangeven, maar het lijkt hem juridisch niet mogelijk om deze voorkeur als bindend te beschouwen. Als men beide quota afzonderlijk wil benaderen, dan zijn twee aparte toelatingsexamens op twee verschillende momenten aangewezen. Studenten schrijven dan in voor het ene of het andere examen of voor beide. Het bepalen van het quotum moet zorgvuldig gebeuren zodat alle beschikbare opleidingsplaatsen ingevuld raken. Dit is voornamelijk een bezorgdheid voor de opleiding tandarts omdat vandaag al een tekort aan tandartsen dreigt.

4.5 Bijkomende voorstellen tot wijziging

De begeleidingscommissie geeft aan dat wanneer gekozen wordt voor de omvorming van het examen tot een vergelijkende proef, onderstaande wijzigingen ook best doorgevoerd worden. De Vlor is het hier grotendeels mee eens.

4.5.1 Minimale slaagcriteria

De Vlor is tevreden dat de slaagcriteria vereenvoudigd worden. Het behalen van 50 % op de twee examenonderdelen volstaat. Op die manier wordt aangesloten bij de algemene regelgeving van het hoger onderwijs.

4.5.2 Eén examen per kalenderjaar

Het invoeren van een vergelijkende proef impliceert dat slechts één examen per kalenderjaar georganiseerd wordt. Dit is inherent aan het mechanisme van een vergelijkende proef. Hiermee vervalt de tweede examenmogelijkheid binnen hetzelfde kalenderjaar. De Vlor begrijpt de noodzaak van deze beperking. Hij vraagt de overheid wel om het examen centraal in Vlaanderen te organiseren, op een plaats die vlot bereikbaar is met het openbaar vervoer zodat studenten alvast niet om organisatorische of vervoersmatige redenen hoeven af te haken op de enige mogelijke examendag.

4.5.3 De datum van het examen

De begeleidingscommissie stelt voor om het examen begin juli te organiseren met het oog op een afhandeling van de hele procedure voor de start van het academiejaar. De Vlor is het ermee eens dat duidelijkheid gecreëerd moet worden voor de start van het academiejaar. Hij merkt ook op dat er voldoende tijd moet zijn voor heroriëntering voor zij die niet geslaagd zijn. Bovendien hebben de kandidaten voordeel bij deze periode aangezien zij dan het examen hebben afgelegd over deze leerstof in het secundair onderwijs.

Het nadeel van het examen vroeg in juli te organiseren en niet bijvoorbeeld half juli, eind juli of eind augustus, is dat er minder voorbereidingstijd is. Deze extra voorbereidingstijd is mogelijkterwijs belangrijk voor studenten uit kansengroepen. Als het examen later georganiseerd

wordt, kan aan de universiteiten gevraagd worden in juli nog een voorbereidingscursus aan te bieden.

4.5.4 Termijnen voor inzage en beroep

De begeleidingscommissie stelt dat de procedure voor inzage en beroep moet afgestemd worden op de keuze om de hele procedure voor de start van het academiejaar af te ronden. Dit impliceert het eventueel inkorten van de termijn voor de interne beroepsprocedure. De Vlor vindt het noodzakelijk dat studenten de nodige tijd krijgen om gebruik te maken van hun inzagerecht. Hij is het er wel mee eens dat hoe sneller de beroepsprocedures afgehandeld zijn, hoe sneller studenten zich in de opleiding kunnen inschrijven en hoe duidelijker dit is voor alle deelnemers. Eventueel moet gewerkt worden met bewarend beroep.

De Vlor is van mening dat de beroepsprocedure snel afgehandeld moet kunnen worden, de drempel hiervoor niet te hoog mag zijn en de kosten die eraan verbonden zijn, beperkt moeten blijven. Hij vraagt de overheid om na te gaan of, in lijn met de beroepsprocedure van het hoger onderwijs, de Raad voor betwistingen inzake studievoortgangsbepalingen hiervoor niet bevoegd kan worden in plaats van de Raad van State.

4.5.5 Overstap tussen de opleidingen arts en tandarts

De begeleidingscommissie stelt voor om de overstap tussen de opleidingen arts en tandarts te beperken. Enkel die studenten die het bachelordiploma arts/tandarts behaald hebben, kunnen overstappen. Dit heeft een ontradend effect en beperkt een verstoring van het quotum.

De Vlor is het hier niet mee eens. Hij wijst erop dat volgens de algemene regelgeving hoger onderwijs, studenten tot 1 februari van hetzelfde academiejaar kunnen heroriënteren. Daarom moeten studenten ook tussen de opleidingen arts en tandarts tot 1 februari kunnen overstappen, op voorwaarde van een gunstige rangschikking in de twee toelatingsexamens.¹⁰ Bij de bepaling van het quotum zal de factor gamma (zie punt 4.4.1) ook rekening moeten houden met deze (beperkte) groep van studenten.

4.5.6 Voorwaarden van deelname

De begeleidingscommissie stelt voor om de voorwaarden van deelname aan het toelatingsexamen toe te spitsen op de doelgroep, zijnde leerlingen die in hetzelfde kalenderjaar het diploma secundair onderwijs behalen. De begeleidingscommissie stelt ook voor om het aantal deelnames te beperken tot drie.

De Vlor gaat ermee akkoord dat het groeiend aantal deelnemers met daarin een groot aantal nieuwsgierigen (vijfdejaars, leerkrachten, repetitoren, ouders, etc), beperkt moet worden. Hij denkt vooral dat het feit dat vragen nu gepubliceerd worden op de website het aantal nieuwsgierigen zal beperken. Het openbaar maken van de vragen heeft bovendien als voordeel dat studenten zich beter kunnen voorbereiden en dat de vragen voor alle deelnemers

¹⁰ De Vlor gaat hierbij uit van zijn suggestie om twee toelatingsexamens te organiseren. Om te kunnen overstappen van de ene naar de andere opleiding moet de student geslaagd en geselecteerd zijn bij de twee examens. Voor de specialisatie mond-, kaak- en aangezichtschirurgie moet een aangepaste regeling uitgewerkt worden. Hiervoor is zowel het diploma arts als tandarts vereist.

beschikbaar zijn. Ook het feit dat het aantal deelnames beperkt wordt tot drie, zal een aantal oneigenlijke deelnemers ontmoedigen. De Vlor stelt wel voor om op te nemen dat dit drie deelnames per periode van vijf jaar kunnen zijn om herintreders ook nog kansen te bieden.

4.5.7 Competitie tussen deelnemers

Van arts en van tandarts wordt verondersteld dat ze goed kunnen samenwerken. Is het competitieve karakter van een vergelijkende selectieproef hier dan niet tegengesteld aan? De begeleidingscommissie beargumenteert dat bij het hanteren van een examen met absolute cesuur er in principe ook meer studenten kunnen starten dan er beschikbare plaatsen in de vervolgopleidingen zijn en dat er voor de invulling van deze plaatsen er dus ook competitie tussen de studenten zal plaatsvinden.

De Vlor is van mening dat een toelatingsexamen nooit helemaal vrij van competitie zal zijn. Stressgevoelige studenten zullen meer last hebben van het competitie-element dan andere studenten. Het is niet noodzakelijk zo dat dit het examenresultaat beïnvloedt.

5 Randvoorwaarden voor een toelatingsexamen arts/tandarts

De Vlor vindt het belangrijk dat wanneer gekozen wordt voor een toelatingsexamen arts/tandarts, volgende randvoorwaarden in acht genomen worden.

5.1 Respect voor de contingenten arts en tandarts

De contingenten arts/tandarts liggen aan de basis van het gegeven van het toelatingsexamen. Die moeten met de grootste voorzichtigheid worden vastgesteld door rekening te houden met een heel aantal factoren. De Vlor heeft vertrouwen in de federale planningscommissie die zich hierover buigt, maar wil het belang benadrukken van een correcte inschatting van deze contingenten. Zij moeten rekening houden met de toekomstige noden en gebruik maken van recent cijfermateriaal.

De Vlor merkt op dat het naleven van de contingenten belangrijk is en dit in het hele land gehandhaafd moet worden. Als hiervan afgeweken wordt, komt de geloofwaardigheid van het principe van een contingent onder druk te staan en dus ook de geloofwaardigheid van het quotum in de opleidingen en bijgevolg van het toelatingsexamen.

5.2 Een toegankelijke voorbereiding

De Vlor pleit voor een niet-commercieel, kwalitatief, laagdrempelig en betaalbaar aanbod dat voorbereidt op het toelatingsexamen. Sociale correcties op het inschrijvingsgeld voor dergelijke cursussen zijn nodig. Ook online initiatieven zijn voor de Vlor een mogelijkheid. Bovendien moet een gerichte communicatie gevoerd worden om kansengroepen naar deze voorbereiding toe te leiden. De overheid moet zowel voor de organisatie als de communicatie het coördinerende initiatief nemen.

5.3 Goede communicatie

De Vlor stelt vast dat er al heel wat gecommuniceerd wordt over het toelatingsexamen. Het is dan ook belangrijk om duidelijk en transparant te zijn over het waarom en het hoe van het examen. Als gekozen wordt voor een omvorming van een examen met een absolute cesuur naar een vergelijkend examen, dan zal over de nieuwe procedure ook intensief gecommuniceerd moeten worden naar potentiële deelnemers, scholen, instellingen hoger onderwijs en ouders. Zo moet de datum van het enige examen zeker een jaar op voorhand bekend gemaakt worden. Er zal bovendien werk gemaakt moeten worden van gerichte communicatie naar deelnemers uit kansengroepen.

5.4 Afstemmen van leerinhouden

Het is belangrijk om de leerinhouden die aan bod komen in het toelatingsexamen af te stemmen op de leerinhouden van het aso. Een breed gamma van leerlingen moet zich aangesproken voelen. Men moet er ook over waken dat de geteste leerinhouden in alle netten van het secundair onderwijs aan bod komen.

De Vlor beveelt ook een grondige taalkundige screening aan van de vragen die nagaat of ze eenduidig, helder en begrijpelijk geformuleerd zijn voor alle groepen deelnemers.

Bovendien moeten de vragen vooral gericht zijn op inzicht en mogen niet cultureel vooringenomen zijn.

5.5 Extra corrigerende maatregelen voor deelnemers uit kansengroepen

De Vlor gaat ervan uit dat deelnemers met een functiebeperking faciliteiten krijgen bij het afleggen van het examen. Hij vraagt zich af of deze ondersteunende maatregelen ook niet kunnen toegepast worden voor deelnemers met taalachterstand (gebruik van een woordenboek bijvoorbeeld).

Als systematisch blijkt dat bepaalde groepen slecht scoren op het toelatingsexamen, moet de overheid corrigerende maatregelen nemen. De Vlor verwijst hierbij naar het Vlaamse gelijkekansendecreet dat positieve acties onder de vorm van specifieke maatregelen toelaat om ongelijkheden te bestrijden.¹¹

5.6 Wetenschappelijke opvolging

De Vlor benadrukt dat de onderzoeksmatige opvolging van het toelatingsexamen nodig en noodzakelijk is. Dat impliceert monitoring, maar ook de analyse van de resultaten in combinatie met de profielgegevens, met uiteraard het nodige respect voor de privacy van de student.

¹¹ Decreet houdende een kader voor het Vlaamse gelijkekansen- en gelijkebehandelingsbeleid, 10 juli 2008 (artikel 26).

6 Tot slot

De Vlor is van mening dat de overgang van een numerus clausus naar een numerus fixus het toelatingsexamen arts/tandarts transparanter maakt. De Vlor vindt het belangrijk dat het examen gelijke kansen biedt aan alle kandidaten gegeven eenzelfde niveau van kennis en vaardigheden. Hij vraagt de overheid dit nauwlettend op te volgen en vraagt advies te kunnen uitbrengen over de aanbevelingen die de begeleidingscommissie hierover zal uitwerken.

De Vlor heeft in het kader van dit advies het debat over de noodzakelijkheid van een toelatingsexamen voor de opleidingen arts en tandarts niet gevoerd maar hij is wel bereid deze discussie aan te gaan. Hij nodigt ook de overheid uit om hierover na te denken.

Isabelle De Ridder
secretaris Raad Hoger Onderwijs

Kristiaan Versluys
voorzitter Raad Hoger Onderwijs